

SAĞLIK TURİZMİ UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'YE GETİRİLERİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Ferhat Onur AĞAOĞLU¹

Naim KARAGÖZ²

Sezgin ZABUN³

Özet

Sağlık turizmi; tedavi olmayı amaçlayan hastaların yanı sıra oluşabilecek hastalıkları önlemek isteyenlerin, estetik kaygısı olanların, ruhsal denge arayanların ve hatta bütün bunları kültür gezisi çerçevesinde gerçekleştirmek isteyenlerin talepte bulunduğu bir sektör haline gelmiştir. Seyahat imkanlarının iyileşmesi, rekabetçi fiyat uygulamaları ve destinasyonlar arası kalite farkı da bu talebin artışında yönlendirici olmuştur. Bu çalışmada sağlık turizmi çeşitli uygulamaları açısından tasvir edilirken, Türkiye'nin sağlık turizmi pastasındaki payını artırma hedefi doğrultusunda mevcut durumu ve geleceği açısından değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Türkiye'de Sağlık Turizmi, Sağlık için Seyahat

Abstract

Health tourism; In addition to the patients who aim to be treated, those who want to prevent the diseases that may occur, those who have aesthetic concerns, those who seek spiritual balance, and even those who wish to realize all these within the framework of cultural tour, have become a sector. The improvement in travel facilities, competitive price practices and the difference in quality between destinations have also been the driving force in this demand. In this study, health tourism is portrayed in terms of a variety of applications, Turkey's current state of health tourism in line with the target to increase the share of the pie and assessments have been made in terms of the future.

Key Words: Health Tourism, Health Tourism in Turkey, Travel for Health

¹ Arş. Gör. ,Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, fagaoglu@erzincan.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5366-6154

² Dr.Öğr.Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, naim@naimkaragoz.dr.tr, Orcid: 0000-0002-6456-1128

³ Dr.Öğr.Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fak., sezginzabun@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2566-251

Giriş

Küreselleşmenin etkileriyle beraber büyüyen ekonomilerde turizm hareketliliği kar elde etmek isteyen hizmet sunucularının büyük ilgi duyduğu bir sektör haline gelmiştir. Bu duruma paralel olarak arz ve talep noktasındaki çeşitliliklerin artışı sağlık turizmi sektörünün de hacminin büyümesine ve popüler hale gelmesine yol açmıştır. Literatürdeki yeri açısından sağlık turizmi kavramına değinecek olunursa; hacmi ve popülerliğindeki yükselen trendi ile beraber araştırmalarda da daha fazla konu edinilmeye başlamıştır. Bununla beraber, kavramsal olarak konuya değinen araştırmacıların üzerinde birleştiği net bir tanım yoktur. Ancak tanımlamaların geneli incelendiğinde sağlık turizmi; sağlığın korunması ya da iyileştirilmesine yönelik yapılan seyahat açıklaması çıkarılabilir. Sağlık hizmetlerinin talebi; sunumunda kalite açısından noksanı olmayan, fiyatları görece düşük seviyelerdeki bölgelerde artış göstermektedir. Diğer yandan tedavinin etkinliği ve bekleme süresinin kısa olması da talebi etkileyen diğer unsurlar olarak görünmektedir. Bu imkanlar dahilinde hizmet veren ülkeler sağlık turizmi pazarından yeterince pay alabilmektedir. Fakat doğal güzellikleri ve tarihi ile turizm noktasında dikkat çekici bir ülke olan Türkiye sonraki bölümlerde de istatistiklerle de belirtileceği üzere sağlık turizmi konusunda henüz istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Bu nedenle sağlık turizmi kavramına odaklanmanın, Türkiye'nin ekonomisine yadsınamayacak kadar büyük katkı yapacağı göz önünde bulundurulduğunda konunun önemi ortaya çıkmaktadır.

I. Kavramsal Olarak Sağlık Turizmi

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık için yaygın olarak kabul edilen tanımı; "sağlığın tamamen hastalık, halsizlik halinin olmaması değil; zihinsel, fiziksel ve sosyal refahın bir hali" ifadesidir. Bununla birlikte 1948'den bu yana değişen yaşam şartları Dünya Sağlık Örgütünün tanımını geliştirmesine sevk etti, böylece fiziksel ve zihinsel sağlık ile ilgili konuların ele alındığı daha geniş kapsamlı bir sağlıklı yaşam ve yaşam tarzı yönetimi ile ilişkili tanım ortaya çıktı. 1984 yılında verilen bu tanım sağlık için; "Bir bireyin veya grubun özlemlerini gerçekleştirme, ihtiyaçları karşılama ve çevreyi değiştirme veya başa çıkma seviyesi olan sağlık yaşamının amacı değil; günlük yaşam için bir kaynaktır, fiziksel durumun yanı sıra sosyal ve kişisel durumları da etkileyen olumlu bir kavramdır." (WHO,1984) şeklinde bir yorum getirmiştir. Rahatlamanın ve dinlenmenin fiziksel / zihinsel yararlarını, diğer turistler ve yerel halkla muhatap olmanın sosyal etkilerini, yeni lokasyonlarla ilgili bilgi edinmenin getirdiği tecrübeleri düşünürsek, seyahat etmenin sağlığın tüm yönlerine katkıda bulunduğu söylenebilir. Seyahatler bu sebeplere dayanarak belirli bir sağlık odağına yönelik yapılabilir. Zayıflama

kamplarına katılmak, kaplıcaları ziyaret etmek, cerrahi operasyon için seyahat etmek bu duruma örnek gösterilebilir. Örnekler günümüz aktiviteleri ile desteklenecek olunursa; Amerika’da fazla kilolu ve obsesif çocuklar için düzenlenen diyet ve spor temalı, uzman diyetisyen ve antrenörlerin bulunduğu kampları içeren tatil planları son derece popülerdir. Ayrıca yüz bakımı, manikür, pedikür, saç bakımı hizmeti veren otel ve spa tesisleri bakım yaptırmak ve estetik açıdan iyi görünmek isteyenlerin odak noktalarıdır. Bu durumu bir adım öteye götürmek isteyenler için ise estetik ameliyatı, saç ekimi gibi müdahaleleri kapsayan çeşitli bütçelere uygun seçenekler sağlık turizmi kapsamı altında bulunmaktadır. Bazı yolculuklar ise sağlık için seyahat etiketi kullanılmasa bile dolaylı yoldan insan sağlığına katkı sağlayabilir. Latince yenilenme anlamı taşıyan, TDK’nin tanımıyla ise “İnsanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü katıldıkları etkinlikler” şeklinde ifade edilen rekreasyon kavramı bu sınıfa dahil edilebilir (Omay ve Cengiz,2013:425). Bu açıdan bakıldığında üzerinde uzlaşmış bir tanım olmayan ama “iyilik halinin bir derecesi” (Öksüz ve Malhan,2005:2) olarak tanımlanabilen yaşam kalitesi olgusu (QoL) dinlenme ve tatil yapmaya yönelik seyahatlerle pozitif bir korelasyon içindedir.

Çeşitli örneklerle açıklanarak ve olgularla ilişkisi belirtilerek kavramsal altyapısı hazırlanan sağlık turizmi için Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’nın tanımlaması; “tedavi ve tatil amaçlı, şehirlerarası ya da ülkelerarası yapılan seyahatlerden doğan tüm etkinliklere Sağlık Turizmi denilmektedir” şeklindedir (Tontus,2011:2). Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi literatürde bulunan ve ülke içinde yapılan sağlık amaçlı seyahatleri sağlık turizmi kapsamına almayan tanımların aksine Sağlık Bakanlığı sağlık ve tatil amaçlı tüm seyahatleri sağlık turizmi çerçevesinde değerlendirmektedir. Sağlık Turisti kavramı ise ciddi bir dinlenme ve rahatlama amacıyla, geleneksel olmayan tıbbi tedavileri, estetik cerrahi operasyonlarını veya tanı testlerini yaptırmak için bir yere seyahat eden kişiler olarak nitelendirilebilir. Tedavi olması, stresten arınması ya da daha iyi bir görünüme ulaşması için seyahat eden zengin bir nüfus, bu tür ihtiyaçlara cevap verenler için genişleyen ve karlı bir pazar olarak görünmektedir (Smith,2001:1).

Literatürde sağlık turizmi tanımı üzerine olan tartışma ve karışıklık turist ve turizm sağlığı üzerine de devam etmektedir. Turizm sağlığı; turizm devriminin tesirini bütünüyle düşünebilen, çevre / toplum / turist / çalışan sağlığı gibi konularla ilişkilidir. Turist sağlığı ise turizm bölgesindeki sağlık problemleri ile sınırlı bir kavramdır (Tengilimoğlu vd.,2001:27-28). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi turizm sağlığı, turist sağlığını da kapsayan geniş bir tanımlamadır.

I. A. Sağlık Turizminin Tercih Edilme Nedenleri

Gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların sağlık turizmini tercih etme sebeplerinden bir tanesi yaşadıkları sağlık sorunlarına karşılık ödemek zorunda kalacakları yüksek tedavi masrafları olarak görülmektedir. Farklı ülkeler ya da şehirlerdeki sağlık turizmi bölgeleri düşük maliyet ve yüksek kalitede tedavi seçenekleri sunabilmektedir. Yani sağlık turisti kendi ülkesinde aynı tedavi için katlanacağı maliyetin bir kısmını tasarruf edebilir. Bu sebeplerle; sınırlı sağlık sigortası olan ya da sigortası olmayan, tedavi masraflarından tasarruf etmek isteyen kişiler kendi ülkelerinin dışında tedavi olmayı seçebilmektedir. Sağlık turizminin tercih edilmesinin bir başka sebebi ise Birleşik Krallık 'da olduğu gibi Ulusal Sağlık Hizmeti kapsamında ücretsiz olan tıbbi tedavilerin 18 ila 24 ay arasında değişen bekleme süreleridir. Bu durum hastaların daha kısa sürede tedavi seçeneğini değerlendirebilecekleri sağlık turizmini tercih etmeleri için geçerli bir neden olabilir. Üçüncü dünya ülkelerinden gelen zengin hastalarda, sağlık turizmi kapsamında daha iyi hizmet ve bakım seçeneklerini değerlendirebilecekleri organizasyonları sağlık turizmi kapsamında tercih etmektedir. Dahası, tedavi sürecinde farklı bir ülkeyi ziyaret etme, alışveriş ve turizm ürünlerinin tadını çıkarma fırsatı yakalarlar. Bazı sağlık turizmi destinasyonları da farklı veya geleneksel tedavi yöntemleri, alternatif ilaçlar gibi seçeneklerle cazip sağlık turizmi bölgeleri olarak tercih edilebilir. Özetle, insanların sağlık turizmini iyi bir seçenek olarak görmelerinin nedenleri aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir (Smith,2019:93-94):

- Kendi bölgelerindeki uzun bekleme sıralarına karşın, başka bölgelerde sağlık turizmi kapsamında kısa süreler içinde tedavi olma imkanı.
- Sağlık turizmi organizasyonlarının sağladığı derece gelişmiş donanım, teknoloji ve tedavilerden faydalanmak.
- Stresi azaltıcı ve yan etkisi olmayan alternatif ilaç tedavilerini uygulayarak vücudu, zihni ve ruhu rahatlatmak.
- Farklı bölgelere seyahat etmenin mental rahatlığıyla birlikte, hastaların hastalıklarıyla ilgili problemlerden uzaklaşabilmesi.
- Döviz kurlarının sağlayabileceği maddi rahatlık.
- Sağlık turizmi organizasyonlarının sağladığı konforlu konaklama hizmetleri.
- Sağlık turistlerinin tedavi sırasında karşılaştıkları ilgi ve alakanın getireceği motivasyon.
- İyi eğitilmiş, vasıflı hekim ve uzmanların hizmet vermesi ve yüksek bakım standartları.

Bölüm başlığına hizmet sunucuları açısından cevap verecek olursak; turizm sektörünün bütün ülkeler için döviz getiren önemli bir hizmet ihracatı olduğu gerçeğiyle birlikte sağlık turizminin her mevsim yapılabilir olması turizm sektöründe sürdürülebilirliğin önündeki engellerden biri olan mevsimsel talep değişikliklerinin olumsuz etkilerini azaltır.

Sağlık turizminin ekonomide ciddi bir çarpan etkisi vardır. İstihdama katkısı düşünülünce; inşaatçılar, bahçıvanlar, hamallar, aşçılar, temizlikçiler, resepsiyon görevlileri gibi vasıflı ya da vasıfsız çalışanlara sektörde ihtiyaç olacaktır. Ayrıca kadınlara kültürel engellerin olduğu ülkelerde hemşire, hatta doktor olarak yeni iş fırsatları doğacaktır. Bununla birlikte üst düzey uzmanlara da talep artacak; özellikle de yurtdışında eğitim alan ve yaşayan vatandaşlar için rekabetçi maaşlar veren iyi donanımlı hastane ve klinikler sayesinde tersine beyin göçü sağlanacaktır. Bu duruma paralel olarak ülke vatandaşları da daha iyi tedavi şartlarından faydalanacaktır (Reisman, 2010: 102-105). Bütün bu somut getirilerinin yanında soyut faydalarından bahsedecek olursak toplumsal paylaşımların ve kültürel ilişkilerin pekişmesi, küresel bilgi ve teknolojilerin paylaşılması, imaj bakımından güçlenilmesi, iç piyasada rekabet avantajı sağlanması ve hasta memnuniyetinin üst seviyelere çıkarılması örnek olarak gösterilebilir (Annette ve Arellano, 2007:193).

II. Sağlık Turizmi Çeşitleri

II. A. Medikal Turizm

Turizm alanında yapılan sosyolojik çalışmalar turizm faaliyetlerini, sıradan bir günün dışında, çoğunlukla eğlenmek ve günlük hayatın getirilerinden sıyrılmak için yapılan faaliyetler olarak sınırlandırmaktadır. Ancak medikal ve tıp turizmi bu yaklaşımı çürütür nitelikte olup turizm ile günlük hayatın ayrıştırılamayacağını savunmaktadır. Örneğin bir turist sağlık sorunları ve endişeleri varsa, turist nereye giderse gitsin bu sorunlar onunla birlikte seyahat edecektir. Bunun sonucu olarak turizm kavramı sadece eğlenmek, gezmek, yeni yerler görmek olarak sınırlandırılabilir bir kavram değildir (Cook, 2008:2).

İnsanların hayattaki en değerli varlıkları sağlıklarıdır. Dünya'nın her yerinde insanlar bu değerli varlıklarını kaybetmemek ve kaybettikleri takdirde ise geri kazanmak için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetler incelendiğinde karşımıza çıkan kavramlardan biri de "medikal turizm" kavramıdır (Demirer, 2010: 3).

Medikal turizm; tıbbi açıdan müdahale gerektiren uygulamalara ihtiyacı olan hastaların, özel tıbbi bakım almaları amacıyla, sunulan medikal hizmetlerden faydalanmak için turizm sektörüyle iş birliği yapılarak kendi ülkeleri dışındaki farklı ülkelere seyahat etmeleridir. Bu

süreçte hem sağlık hem de turizm sektörlerinin önemli ölçüde payı vardır (Yap vd., 2008:1). Medikal turizmde, turistler öncelikle gideceği yerde özel tıbbi tedavi almayı amaçlamaktadır. Ancak bununla birlikte seyahatin amacı, turistik bölgelerde dinlenme, serbest zamanları değerlendirme gibi doğrudan turizm ile ilgili faaliyetleri de kapsamaktadır. Medikal turizm, turizm sektörü içerisinde hızla büyüyen bir kavramdır. Bu kavram, insanların farklı şehir ya da ülkelere tedavi olmak amacıyla seyahat etmelerini ve bu sırada birer turist ve tatilci olmalarını ifade eder (Aydın vd.,2011:22). Sağlık amacı ile başka ülkelere yapılan seyahati ifade eden medikal turizm kapsamı içinde; diş tedavisi, tıbbi kontroller, sağlık taraması, kalp ameliyatı, protez uydurma, kanser tedavisi, beyin cerrahisi, organ nakli ve nitelikli tıbbi müdahaleler, plastik estetik cerrahi ameliyatları, hatta tüp bebek çalışması gibi çeşitli tıbbi tedaviler bulunmaktadır (Yüksel vd., 2017:289).

Medikal turizmin turizm sektörü içinde önem kazanmasının birçok nedeni vardır. Evde uygulanan tıbbi tedavilerde yetersizlik, makul bir maliyet ve zamanlamayla sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, yerel sağlık hizmetlerine ödeme yapmak için yetersiz sigorta ve gelir durumu, bazı ülkelerde yüksek kaliteli tıbbi bakımın geliştirilmesi, kozmetik ve plastik cerrahi için sürekli artan talep, bunlardan bazılarıdır. Bu nedenlerden dolayı ülkelerinde yeterli tıbbi tedavi olamayan hastalar medikal turizm çatısı altında denizaşırı ülkelere giderek tıbbi tedavilerinin yanında geleneksel turizm anlayışına uygun faaliyetleri de yerine getirebilirler (Connel, 2010:45).

Medikal turizm; hastalığa tanının konulması, tedavi edilmesi, iyileştirme yapılması ve tanıtım, çevre, otelcilik, acentecilik, mimari, ekonomi gibi farklı çerçevelerden bakışı gerektirir. Cerrahi, tıbbi veya diş hekimliğinin kapsamı içinde yer alan herhangi bir tedavi hizmetini satın almak için bireylerin kendi ülkelerinden ülkelerarası seyahat etmeleri olarak açıklanır (Demirer, 2010:5). Medikal turizmin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Altın vd.,2012:158):

- Medikal turizm teknik açıdan donanım ve istihdam gerektirmektedir.
- Medikal turizm kapsamında hizmet verecek olan sağlık kuruluşunun uluslararası akredite koşulları içinde hizmet vermesi gerekmektedir.
- Hizmet verecek olan sağlık kuruluşunda çalışan personelin medikal turizm kapsamında tedavi görecekle hastayla iletişim kuracağı ortak yabancı dili biliyor olması önem arz etmektedir.
- Medikal turizm hasta ve refakatçileri için çeşitli turizm dallarını destekler nitelikte olup bu yönüyle katma değeri olan bir turizm türüdür.

- Medikal turizm hedef kitleye yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerektiren bir turizm türüdür. Bu faaliyetler devlet destekli olmalı ve uluslararası bir yol izleyeceğinden farklı dillere çevrilmiş olmalıdır.

- Yapılacak bu tanıtım faaliyetlerinde, hedef kitle belirli sebeplerden dolayı yurtdışında tedavi görecektir hastalardır. Dolayısıyla, bu tanıtımlarda yurtdışında hizmet almayı destekleyecek sigorta ve sağlık kuruluşlarının seçilmesi önem arz etmektedir.

Öte yandan, diğer bir kaynakta da medikal turizmin şu özellikleri verilmektedir (Demirer, 2010:14):

- Medikal turizm, diğer pek çok sektörü destekler nitelikte olup diğer sektörle tarafından da desteklenip onlardan beslenmektedir. Bu sektörlerden bazıları; otelcilik, acentecilik, lokantacılık gibi turizm çatısı altında birleşen diğer dallardır. Bu yönüyle; medikal turizm, sektörel faaliyet alanlarının çeşitlenmesine ve genişlemesine yardımcı olmaktadır.

Medikal turizmin Dünya'daki gelişimine bakıldığında, ilk olarak Dünya'da sağlık sektörüne yönelik yapılan harcamaların ülkelerin gelir düzeyleriyle doğru orantılı şekilde seyrettiği gözlemlenmektedir. Gelir düzeyi yüksek olan ülkelerin sağlık sektörüne yönelik yaptıkları harcamalar oldukça yüksektir. Dünya'daki sağlık harcamalarının % 88'inin yüksek gelirli ülkelerin vatandaşları tarafından yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla geliri yüksek olan ülkelere sağlık hizmetlerine yönelik talep de yüksek olmaktadır. Bununla birlikte, yüksek gelirli ülkelerin vatandaşlarının kendi ülkelerinin dışında da sağlık hizmeti talep etmeleri medikal turizmi destekler nitelikte olmaktadır (Gottret ve Schieber ,2006:35).

Önceden hastalar estetik gibi kozmetik amaçlı olan cerrahi ameliyatların masrafları azaltmak hedefiyle gelişmekte olan ülkelere yöneliyordu. Ancak zamanla daha karmaşık, daha önemli ve hayati tedaviler için de ülkeler arası seyahat etmeye başladılar. Medikal turizmde öne çıkan tedavi çeşitlerinin Dünya ülkelerine göre sıralanışı tablolardaki gibidir (TÜSİAD, 2009):

Tablo 1: Dünya'da Medikal Turizmde Öne Çıkan Tedaviler

Karmaşık Tedavi Gerektiren Hastalıklar	
- Kanser tedavisi	- Transplant
- Kalp ve damar tedavileri	- Ortopedi
- Nöroloji ve beyin cerrahisi	- Nükleer tıp
- Tüp bebek uygulamaları	- Diyaliz
- Tüm ileri tanı ve tedavi yöntemleri	- Romatizma
- Rehabilitasyon	- Ağrı yönetimi

Estetik Tıp Hizmetleri	Diş Tedavisi
<ul style="list-style-type: none"> - Plastik cerrahi - Cilt tedavisi - Sağlık kontrolü - Kilo formunu geri kazanma - Masaj ve SPA - Dengeli beslenme - teorik & pratik - Cilt hastalıkları 	<ul style="list-style-type: none"> - İmplant - Estetik - Diş hekimliği - Gülme hattı tasarımı - Lazer tedavisi - Diş beyazlatma - Seramik dolgu - Porselen kaplama - Kron ve köprü - Diş eti hastalıkları
Görme Bozuklukları Tedavileri	
- Lasik ameliyatları	- Diğer göz hastalıkları

Kaynak: TÜSİAD. (2009). “Türkiye İçin Yeni Bir Fırsat Penceresi: Tıp Turizmi” Görüş Belgesi, s.7.

Dünya’da 1 milyonun üzerinde hastanın tedavi sebebiyle başka ülkelere seyahat ettikleri bilinmektedir. Bu hastalar 30’u aşkın ülkede medikal turizmi canlandırmaktadır. Medikal turizmin canlandığı bu ülkeler grubunda gelişmiş ülkelerin yanında gelişmekte olan ülkeler de dikkat çekmektedir (TUSİAD, 2009).

Tablo 2: Dünya’da Medikal Turizmde Öne Çıkan Ülkeler

Asya/Orta Doğu	Amerika	Avrupa	Afrika
<ul style="list-style-type: none"> - Türkiye - Çin - Güney Kore - Hindistan - İsrail - Birleşik Arap Emirlikleri - Malezya - Singapur - Tayland 	<ul style="list-style-type: none"> - ABD - Arjantin - Brezilya - Ekvator - Kanada - Kolombiya - Kosta Rika - Meksika 	<ul style="list-style-type: none"> - Almanya - Belçika - Çek Cumhuriyeti - İsviçre - İtalya - İspanya - Polonya - Portekiz 	<ul style="list-style-type: none"> - GüneyAfrika - Tunus

Kaynak: TÜSİAD. (2009). “Türkiye İçin Yeni Bir Fırsat Penceresi: Tıp Turizmi” Görüş Belgesi, s.10.

Türkiye’de medikal turizmin gelişmesi konusuna bakacak olursak ilk olarak Türkiye’nin Dünya turizm faaliyetlerinde önemli payı olduğunu söylenebilir (Aydın

vd.,2011:22). Ülkemiz; coğrafi yapısı, yer altı ve yer üstü kaynakları, tarihi ve kültürel güzellikleri, iklimi gibi özellikleriyle turizm sektöründe önemli bir yeri olan ülkeler arasında yer alır.

Turizm ve sağlık sektörünün birleşmesinden sonra ülkemizde hem turistik faaliyetler hem de sağlık alanına yönelik hizmetler birlikte verilmektedir. Bu hizmetlerden bir tanesi de medikal turizmdir. Ülkemiz, son zamanlarda üst düzey sağlık hizmeti veren ülkelerle rekabet edebilecek seviyede sağlık hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetlerden dolayı ülkemize Dünya'nın dört bir tarafından tedavi amacıyla turistler gelmektedir (Demirer, 2010:43). Ayrıca, ülkemizin coğrafi konumu ve sağlık sektöründeki uzmanlaşmış insan gücü medikal turizmde önemli avantajları arasındadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010). Ülkemizin geçmiş yıllarda turizm ve sağlık alanlarında kaydettiği önemli gelişmeler sayesinde, medikal turizm sektöründe güçlü olan ülkeler (Hindistan, Tayland, Malezya, Macaristan) ile rekabet içerisine girmeye başlamıştır. Son yıllarda ülkemizde medikal turizme yönelik devlet destekli yatırımlar yapılmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde ulusal sağlık hizmetlerinin kalitesi artmıştır(Barca vd., 2013:71).

II. B. Termal Turizm

Metropol şehirlerde yaşanan zor hayat şartları, yanlış beslenme yöntemleri sonucu ortaya çıkan sağlık sorunları, sürekli artan sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımıyla meydana gelen sağlıksız ortam ve koşullar, genç nüfusunun azalarak yaşlı nüfusunun genç nüfusa oranla artması, iş yerlerinde yaşanan kazalar ve hastalıklar sonucu iş ortamına uyum problemleri, insanları gençleşmek ve yenilenmek için termal kaynakları kullanmaya yönlendirmektedir (Sandıkçı, 2008:22).

İnsanları turizme yönlendiren birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de şüphesiz sağlıktır. İnsanlar yüzyıllar boyunca çeşitli hastalıklardan korunmak veya var olan hastalıklarını tedavi etmek amacıyla termal su kaynaklarını kullanmışlardır. Hatta bu kaynakları kullanmak gelenek haline gelmiştir. Termal suların içerisinde bulunan madeni tuz ve mineraller birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. Hastayı tedavi ederek onun eski gücünü kazanmasında etkili bir yöntem olduğu için tıbben kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı termal turizm sağlık amaçlı kullanılan turizm kapsamında değerlendirilmektedir (Şahin, 2007:395). Antik dönemlerden bu yana termal su ve kaynaklarının insan sağlığına faydalı olduğu gözlemlenmiştir. Belirli bir yaşa gelen bireyler makul bir gelir düzeyine eriştiklerinde;

sağlıklarını korumak ve belki de birtakım rahatsızlıklardan dolayı kaybolan sağlıklarını geri kazanmak adına termal turizme başvururlar (İlban vd., 2011:40).

Thermos sözcüğü Latince bir kelimedir ve sıcak anlamına gelmektedir. “Term” sözcüğü de thermos sözcüğünden gelir. “Term” sözcüğü Romalılar zamanında halk banyoları anlamında kullanılmaktaydı fakat sonraları su temin edilen bölge olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Doğal sıcak sulara “termal” denilirken suyun sıcaklık özelliğini belirtmek amacıyla termik kelimesi kullanılır. Doğal sıcak su kaynaklarından sağlık amacıyla yararlanılması ise “termalizm” olarak ifade edilir (Kahraman, 1978:5). Termal Turizm Turizm Bakanlığı’nın tanımlamasına göre; “mineralize termal sular ve çamurların, kaynağın bölgesinde bulunan çevre ve iklim unsurlarıyla birlikte, insan sağlığına faydalı olmak üzere, uzman hekimler eşliğindeki denetim ve programlar dahilinde fizik-tedavi-rehabilitasyon, egzersiz gibi destek tedavilerle beraber kür uygulamaları için yapılan turizm hareketidir” (Turizm Bakanlığı, 1993:13). Termal turizm; “termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu ve benzeri türlerdeki metotların yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destekleyici tedavilerinin birleştirilmesi ile uygulanan kürlerin yanında termal kaynakların eğlence ve rekreasyon hedeflenerek kullanılması sonucu ortaya çıkan turizm türüdür” (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,2019). Doğal yollarla belirli bir sıcaklıkla yeryüzüne çıkan ve içerisinde yararlı mineralleri olan şifalı suların, şifalı buhar ve şifalı çamurların bulunduğu bölgelerde, bölgeye özgün iklim koşulları içerisinde gerçekleşen turizm türüne “termal turizm” denir (Öztürk veYazıcıoğlu, 2002:192).

Kişiler sağlıklarına tekrar kavuşmak için veya sağlıklı yaşam için sağlıklı bir tatil geçirmek adına ikametgâhlarının bulunduğu, devamlı yaşadıkları yerlerden geçici olarak ayrılarak termal turizm hizmeti sunan işletmelere giderler. Bu işletmelerde yeme – içme - konaklama gibi hizmetlerin dışında müşterilere “sağlık” başlığı altında bir takım hizmetler de verilmektedir. İşte kişilerin bu hizmetlerden yararlanmaları sonucunda ortaya çıkan turizm çeşidi “termal turizm” dir (Monteson ve Singer, 1992: 38).

Termal turizm hizmeti veren işletmelerden bazıları sadece sağlık hizmeti vermektedir. Bu işletmelerde sadece kür uygulamaları bulunur. Ancak termal turizm hizmeti veren başka işletmelerde ise kür hizmeti tesisteki bölümlerin sadece birini oluşturmaktadır. İşletmelerde sağlık hizmeti sunan bu departmanlardan başka eğlence, rekreasyon, boş zaman aktiviteleri ve sosyal aktivitelerin de yapıldığı birçok departman mevcuttur. Bir işletmede termal turizmden söz edilebilmesi için, orada sağlık hizmetlerinin yanı sıra yiyecek-içecek, konaklama ve boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin de mevcut olması gerekmektedir (Özbek, 1991:15).

Termal turizm kaplıca turizmi olarak da ifade edilmektedir. Kaplıçalarda sunulan termal turizm hizmetlerine yönelik bazı terimler şunlardır (Edinsel ve Adıgüzel, 2014:8):

Klimatizm; Açık ve temiz havanın rahatlatıcı, yatıştırıcı ve tedavi edici yönlerinden faydalanmak için dağ ve deniz kenarında verilen tedavi türüdür.

Üvalizm; Bölgelerin özel ürünlerini kullanarak yapılan bir tedavi türüdür. Tedavide meyve ve sebzeler kullanılır.

Termalizm; Kaplıçalardan elde edilen doğal suların sağlık standartları sınırları içinde tedavi amacıyla uygulanmasıdır.

Termal turizm ile alakalı diğer terimler de aşağıda belirtilmiştir (Turizm ve Kültür Bakanlığı,2013:13):

Balneoterapi; Kür uygulamasıdır. Mineral termal sularla yapılır.

Talassoterapi; Kür uygulamasıdır. Deniz suyu ve güneşten faydalanarak uygulanır.

Hidroterapi; Kür uygulamasıdır. Tatlı su kaynaklarıyla yapılır.

Speleojerapi; Mağara ortamından faydalanılarak uygulanan bir tedavidir.

Peloidoterapi; Çamur tedavisidir.

Helioterapi; Kür uygulamasıdır. Güneş ışığı kullanılarak yapılır.

Deniz kıyısında sunulan termal turizm hizmetleri, çeşitlilik açısından daha önemli avantajlar sağlamaktadır. Termal turizm hizmeti sunan diğer termal kaynaklar ise dağ ve orman çevrelerinde konumlandırılmış olup buralarda sunulan çevre ver doğa hizmetleri de turizm açısından daha farklı ve çekici unsurlara yer vermektedir. Öte yandan, tarihi ve kültürel değerleri olan bölgelerde de termal kaynaklar bulunmakta olup bu kaynaklar kültür turizmine de fayda sağlamaktadır. Buralarda bulunan kaynaklar; sağlık, kültür ve kongre turizmi olanaklarını bir arada sunan bölgeler olmaktadır (Aklanoğlu & Erdoğan, 2007,3).

Termal turizmin diğer turizm çeşitlerine kıyasla sağladığı avantajlar şunlardır (Aklanoğlu ve Erdoğan, 2007:85):

- Termal turizm 12 ay süresince turizm imkanı sunar.
- Termal turizm tesislerinde yüksek doluluk oranına ulaşılır.
- Termal turizm tesisleri, , kar oranı yüksek ve rekabet gücüne sahip tesislerdir.
- Termal turizmde, diğer alternatif turizm türleri ile kolayca uyum sağlanır ve bu sayede bölge içerisinde dengeli turizm gelişimi de sağlanmış olur.
- Termal turizmde kişilerin sağlık seviyesini artıran hizmetlerin yanında rahatlama ve eğlence hizmetleri de bulunmaktadır.

Termal turizmin Dünya genelindeki yerine bakacak olursak; çoğu ülkede termal turizmin insan sağlığında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple Dünya genelinde termal turizm önemli bir yere sahiptir. Örneğin; termal turizm maksadıyla İsviçre'ye yılda 800 bin kişi, Fransa'ya yaklaşık 1 milyon kişi, Rusya'ya 8 milyon kişi ve Macaristan'a ise 10 milyon kişi gitmektedir. Japonya'nın Beppu şehrini ise 13 milyon turist sadece termal turizm amacıyla ziyaret etmektedir. Avrupa'da birçok kaplıca merkezi ve işletmesi bulunmakta olup özellikle İsviçre, İtalya, Almanya, Fransa, Yunanistan, Rusya, Macaristan ve Çekya termal turizm alanında en çok ziyaret edilen merkezlerin başında yer almaktadır (Aklanoğlu ve Erdoğan, 2007:85).

Termal turizm Türkiye'de de oldukça aktif bir turizm türüdür. Türkiye'nin jeotermal kaynaklarının zenginliğinden dolayı termal turizm alanında kapasitesi oldukça yüksek bir ülkedir. Ülkemiz tedavi edici termal sulara sahip olmasına rağmen termal turizm tesislerinin nicelik ve nitelik bakımından yetersiz oluşu, uluslararası standartlarda termal turizm destinasyonlarının oluşturulamamasına sebep olmuştur. Dolayısıyla ülkemizin bu alanda Avrupa ülkeleri ile rekabet edebileceği bir ortam bulunmamaktadır (Edinsel ve Adıgüzel, 2014:16).

Termal sağlık turizmi tesislerinde uluslararası beklentilerin karşılanabilmesi için sağlanması gereken koşullar şunlardır:

- Termal hizmet sunan işletmelerin uygun yeterli alt yapıya sahip olmaları gerekir.
- Termal su kaynaklarının fiziksel ve kimyasal özelliklerinin sağlık hizmeti almak için gelen turistlere bildirilmesi gerekir.
- Termal turizmde çevre faktörü çok önemlidir, çevrenin iyi korunması gerekmektedir.
- Termal turizm hizmeti veren işletmelerde yeterli sayıda uzman hekim, fizik tedavi uzmanı ve hemşire gibi çalışanların bulunması gerekmektedir.
- Hekim, fizik tedavi uzmanı ve hemşire gibi çalışanlara ek olarak eğitimli yardımcı sağlık personellerinin de bulunması gereklidir.
- Termal turizm işletmelerinde modern tıbbi teknoloji bulunmalıdır.
- Sağlık hizmetlerinin fiziki ve ekonomik açıdan kolaylıkla ulaşılabilir özellikte olması gerekir.
- Tesisin doğal termal su havuzunun olması gerekir.
- Tesislerde, tedavi protokollerinin uluslararası standartlara uygun olması ve hastalara tedavi protokolleri hakkında yeterli bilgi verilmesi gerekmektedir.

II. C. Spa – Wellness Turizmi

“SPA” Latince bir ifade olan “Salus Per Aquam” sözcüklerinin kısaltması olup “su ile gelen iyilik” veya “su ile gelen sağlık” anlamlarına gelmektedir (Türksoy ve Türksoy, 2010:705).

Ülkelere göre SPA kavramının anlamı değişebilmektedir. Örneğin; bazı yörelerde SPA, su ve çamurun kullanıldığı özel bir bakım yöntemi anlamına gelirken diğer bölgelerde vücut, akıl ve ruh arasındaki ilişki ile ilgili olup ruhsal anlamda yenilenme ve enerji kazanma anlamlarına gelir. Diğer bir ifadeyle ve turizm başlığı altında huzurlu ve sakin, ruhu dinlendiren bir tatili ifade eder (Hasanov, 2018:14).

SPA hizmeti, vücuttaki su ve tuz dengesini ayarlayarak yorgunluğu ve ağrıyı vücuttan alır. Sağlık turizmi hizmeti veren işletmelerde tedavi uzmanları tarafından çeşitli tekniklerle bedene enerji kazandırmak için günlük, haftalık, aylık ve dönemlik SPA terapileri uygulanmaktadır (Kaymaz, 2018:62).

SPA tedavisinin Roma İmparatorluğu'na kadar uzanan bir geçmişi vardır. Tarihte savaşlardan yorgun ve halsiz bir şekilde dönen askerleri iyileştirmek için banyoların kullanılmasına ve su ile uygulanan bu tedaviye de “su ile gelen sağlık” anlamında SPA denmektedir (Gülmez, 2012:36). Günümüzde SPA'nın su ve çamur terapileri dışında sıcak su havuzları, masaj terapileri, hoş koku terapileri, güzellik ve bakım hizmetleri, kür tedavileri gibi çeşitli uygulama yöntemleri bulunmaktadır. Ülkemizde de uluslararası sağlık turizmi kapsamında faaliyet gösteren ve SPA hizmeti veren birçok tesis mevcuttur . Kişilerin SPA hizmeti almak istemelerinin çeşitli nedenleri vardır. Yoğun ve yorucu iş hayatının getirdiği stresli yaşam koşulları, kişiyi bedensel ve zihinsel anlamda dinlenebileceği imkânlar aramaya yönlendirir. Tedavi edici özelliğinden dolayı SPA hizmeti, sağlık turizmi içerisinde yer alan bir hizmet haline dönüşmüştür. SPA hizmetleri iklim koşullarına göre sınırlandırılmayacağı için diğer sağlık turizmi çeşitlerine göre avantajlı bir hizmettir. SPA tesislerine gelen konuklara sağlıklı ve dengeli diyet programları, eğlenceli egzersizler, stres ile baş etme konusunda eğitimler gibi kişisel sağlık programları sunulmaktadır. SPA ile kişi, yaşamını nasıl daha sağlıklı hale getireceğini ve günlük aldığı hizmetleri günlük hayatında nasıl uygulayacağını öğrenerek keyifli ve motive edici bir tatil geçirir (Güleç, 2011:10)

“Wellness” kelimesi well-being ve fitness kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. “Well-being”; sağlık, refah, iyi oluş anlamına gelirken “fitness” kavramı ise formda olma ve zindelik anlamlarını taşır. Wellness turizmi ise kişinin beden, ruhen ve zihnen iyi durumda ve zinde olmasına yardımcı olmak amacıyla sunulan bir sağlık turizmi hizmetidir. Bu amaçla uygulanan her türlü masaj, cilt bakımı, çamur ve yosun banyoları, küvet bakımları, doğal bakım

ürünleri ve yöntemleri ile uygulanan sağlık turizmi hizmetleri wellness kapsamında ele alınmaktadır (Akbulut, 2010:38).

Dünya’da ve Türkiye’de, SPA ve Wellness yaygın olarak kullanılan sağlık turizmi hizmetlerindedir. Uluslararası standartlara sahip otel işletmelerinde dikkat çeken bu hizmetler, yüksek kalitede donanımına sahip olup turistleri cezbederek rekabet ortamı oluşturmaktadır. Wellness turistleri sağlıklarını korumak ve geliştirmek adına faaliyetler arayan kişilerdir. Bu anlamda, Wellness çok boyutlu bir olgu olarak düşünülüp sadece fiziksel anlamda zinde olma hali değil, zihinsel ve psikolojik olarak da iyi olma halidir. Wellness turizminde tedavi edilmesi gereken bir hastalığın daha meydana gelmeden önce engellenebileceği görüşü hakimdir (Deniz, 2016:15).

II. D. İleri Yaş Turizmi

Dünya’da ileri yaş nüfusu hızla büyüyüp toplam nüfusun önüne geçmektedir. Dünya nüfusunun verilerine bakıldığında Avrupa’da yaşayan ileri yaş insan sayısı diğer kıtalara kıyasla daha fazladır. Bu durumun önümüzdeki 50 yıl boyunca böyle devam edeceği tahmin edilmektedir. İstatistiki verilere göre; 65 yaş üstü bireyler diğer yaş grubundaki bireylere kıyasla daha fazla seyahat etmektedirler (Çılgınoğlu, 2018:32). Sağlık Bakanlığı tarafından 65 yaş üstü bireylerin turizm faaliyetlerine katılma oranları incelenmiş ve bu oranlar doğrultusunda bu bireylerin sağlık turizmine yönlendirilme düşüncesi de önem kazanmıştır. Özellikle Avrupa’da girerek artan ileri yaş nüfusu sağlık turizmi faaliyetlerinin bir ihtiyaç haline gelmesine sebep olmuştur. Tıp alanında yaşanan gelişmelerle birlikte insanların yaşam sürelerinin uzadığı gözlenmiş ve ileri yaş turizmi de bu durumdan olumlu yönde etkilenecek gün geçtikçe daha fazla talep gören bir turizm dalı olarak hizmet vermeye başlamıştır (Sağlık Bakanlığı, 2010).

İleri yaş turizmi sağlık turizminin temel yapı taşları arasında kabul edilir. Bakıma muhtaç olan ileri yaş grubundaki bireyler sağlık alanında hizmet almak ve aynı zamanda turizm faaliyetlerine katılmak maksadı ile bu yönde hizmet veren çeşitli ülkelere seyahat etmektedirler (Aslanova, 2013:134). İleri yaş turizminde sunulan hizmetler şu şekilde sıralanabilir (Yavuz, 2018,37):

- Tarihi ve kültürel gezi turları
- Rahatlatıcı bakım hizmetleri
- Klinik merkezlerinde planlanmış tedavi hizmetleri

65 yaş üstü bireyler, ülkelerin turizm işletmelerine maddi açıdan en fazla gelir sağlayan turist grubunu oluşturmaktadır. Bu bireyler genellikle grup halinde faaliyetlere katılıp ortak

gezi ve aktivite programlarına dâhil olurlar. Genellikle bu bireyler seyahat ettikleri destinasyonda uzun süre kalırlar ve bir an önce dönmek gibi bir kaygıları olmaz. Dolayısıyla daha fazla faaliyete katılabilir ve sağlık turizmi hizmetlerinden de faydalanabilirler (Yavuz, 2018:37).

II. E. Engelli Turizmi

Engelli bireylerin konaklama, yeme-içme, gezi gibi turizm hizmetlerinden yararlanıp aynı zamanda fiziksel, ruhsal veya zihinden anlamda sağlıkları adına hizmet almalarını sağlayan turizm çeşididir (Dalkıran, 2017,162). Doğuştan veya daha sonrasında meydana gelen fiziksel, zihinsel, ruhsal veya duygusal anlamda herhangi bir yetisini kaybetmiş bu bireylerin, sağlık turizmi ile özel bakım hizmetinden faydalanmaları sağlanmaktadır (Toker ve Yiğit, 2015:235).

Türkiye ve Dünya'daki diğer ülkelerin nüfusları ile engelli oranları incelendiği zaman, ciddi oranda engelli nüfusu ile karşılaşmıştır. Bu durum göz önüne alındığında, engelli bireylerin de toplumun diğer kesimi gibi seyahat etme, eğlenme, gezme ve aynı zamanda tedavi görme gibi ihtiyaçlarının bulunduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu durum; ülkemizde, Avrupa ülkelerinde, Ortadoğu ve Balkan ülkelerinde ve diğer ülkelerde yüksek oranda sağlık turizmi potansiyelinin olduğunu göstermektedir (Aydın ve Yılmaz, 2010:18).

Ayrıca; sağlık turizmi verileri incelendiğinde engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılacakları zaman ailelerinden veya arkadaşlarından en az bir refakatçi ile seyahat ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda engelli turizminin oldukça dikkat çekici ve önemsenmeye değer fakat genellikle göz ardı edilen bir turizm pazarı olduğu ortaya çıkmaktadır (Çılgınoğlu, 2018:34).

Türkiye engelli turizmi açısından değerlendirildiğinde, özellikle son yıllarda sosyal yaşam içerisinde yer almaya başlayan engelli bireylerin turizm faaliyetleri içerisinde aynı oranda yer almadıkları ya da yer alamadıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun sonucunda engelli bireylerin sosyal yaşam içerisinde aktif oldukları kadar turizm faaliyetlerinde de aktif olabilmelerine yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Engelli bireylere yönelik, engelli turizmini canlandırmak adına tur ve gezi organizasyonları yapılmış ve alternatif kamp programları düzenlenmiştir (Türkiye Sakatlar Derneği,2018).

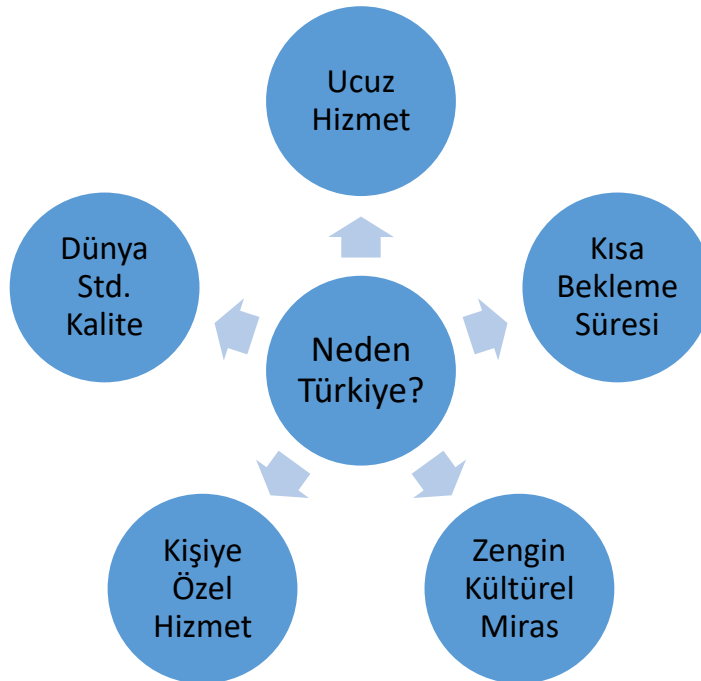
III. Sağlık Turizmi ve Türkiye

Turizm sektöründe dünyada önemli bir yeri olan Türkiye hem çeşitli tüketici tercihlerine cevap verebilmek adına hem de ekonomiye yeni kazanımlar sağlamak hedefiyle sağlık turizmine her geçen gün daha fazla eğilmektedir. Farklı bütçelere göre seçenekleri, iyi yetişmiş uzmanları ve kaliteli hizmet koşulları gibi önemli noktalarının yanında diğer avantajları aşağıda sıralanmıştır;

- Ülkemizde sağlık hizmetlerinin diğer ülkelere göre daha uygun fiyatlandırılması.
- Türkiye'deki sağlık kurumlarının yeterli kapasite ve iyi yetişmiş uzmanlara sahip olması.
- Türkiye'nin konumu itibariyle Asya, Avrupa ve Arap ülkeleri vatandaşlarının ulaşımı kolaydır.
- Ülkemizde insan gücünün yabancı dil bilmesi hususuna önem gösterilmektedir.
- Türkiye'de önemli kaplıca ve termal tesisler bulunmaktadır.
- Ülkemizde göz ameliyatları, saç ekimi, tüp bebek vb. tedaviler önemli merkezler hizmet vermektedir (Tengilimioğlu,2005:90)

Bu avantajlara ek olarak Sağlık Bakanlığı'da "Sağlık Turizminde Neden Türkiye?" sorusunu yayınladığı raporda sıradaki şekilde görüldüğü üzere cevaplandırmıştır.

Şekil 1:Sağlık Turizminde Türkiye'nin Rekabetçilik Unsurları

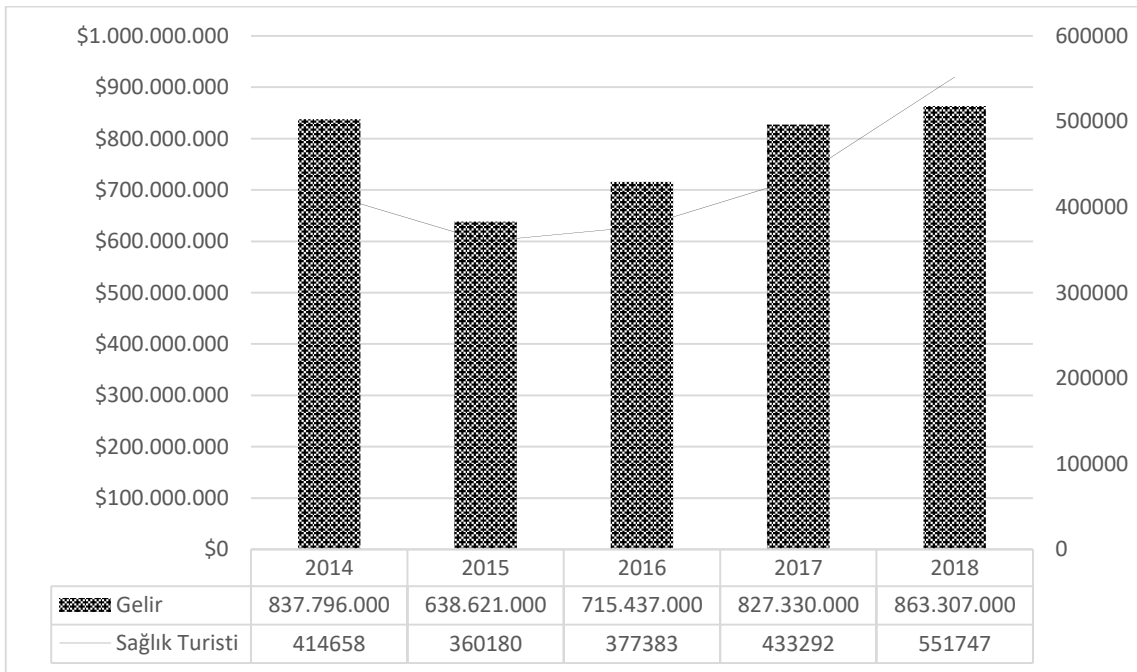

Kaynak: Sağlık Bakanlığı (2012) Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu

Bütün bu avantajlarla beraber Türkiye'nin sağlık turizmi konusuna önem gösterdiğini ve pasta payını artırmak için gerekli çalışmaları yaptığını ülkeler arası işbirliklerine çalışılması, hukuki altyapının hazırlanması, sağlık turizmine destek verecek kurumların oluşturulması gibi örneklerle desteklenebilir. Ülkemizdeki sağlık kurumları 2019 yılı itibariyle; hasta sağlığı ve güvenliği konusundaki standartları belirleyen kurumlardan olan Joint Commission International (JCI) tarafından akreditasyon belgesi alabilen kurum sayısı olarak dünya sıralamasında ilk üç içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Türk Kızılayı kan bankası da JCI uygunluk belgesine sahiptir. Bununla beraber Türk Hava Yolları gibi uçuş noktası & sayısı yüksek ve global olan markaya sahip olmak da ülkemiz adına avantaj olarak eklenebilir. Türkiye'nin Sağlık Turizmi alanında dezavantajlardan bahsedecek olursak; koordinasyon, organizasyon ve yetersiz bilgiden kaynaklı sorunların var olduğu görülür. Etkin çalışmayan bürokrasi ve karmaşık mevzuatlar, personelin uluslararası mevzuata hakim olmayışı, yetersiz reklam ve tanıtım çalışmaları daha iyi olmamızın önüne geçen problemler olarak sayılabilir.

Türkiye'nin sıraladığımız olumlu / olumsuz yönleri ışığında son beş yıllık sağlık turisti sayıları ve getirisinin gösterildiği grafik 1 de net bir trendin olmadığı görülmektedir. Grafiğe göre 5 yıllık süreçte 360.180 ila 551.747 arasında değişen yıllık sağlık turisti sayısı, 2018 yılında ülkemize sağlık turizminden 863 milyon doların üzerinde meblağın girmesini sağlamıştır.

Grafik 1: 2014/2018 Dönemi Türkiye'de sağlık turizmi gelirleri ve sağlık turisti sayıları

Bu grafiğin ülkenin avantaj ve dezavantajlarına paralel olarak şekilleneceği yadsınamaz bir gerçek olsa da; günümüz şartlarında Türk Lirasının Euro & Dolar karşısındaki değeri ve dış politika tercihleri de etkili çarpanlar olarak grafiğe etki edebilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sağlık turizminin ülkeler üzerinde soyut ve somut olmak üzere birçok getirisi vardır. Sağlığını geri kazanmak için seyahat ettiği ülkeden iyileşmiş olarak dönen bir kişinin ülke ve hekimleri için vereceği referanslar soyut anlamda büyük bir katkı demektir. Ayrıca bu tür seyahatler sosyal ve kültürel etkileşimleri beraberinde getirir ve uluslararası düzeyde ilişkiler gelişir. Somut anlamda ise sağlık turizminin getirilerinin yanı sıra küresel pazarda ticaret olanakları ortaya çıkar, ülkeler arasında bilgi ve teknoloji transferi sağlanır. Sektörde ve etkileşimde bulunduğu alanlarda yeni istihdam olanakları oluşur. Sağlık turizminin gelişmesi için yapılan yatırımlar ülke vatandaşları için de kullanılır. Bu durum beraberinde hem yabancı hastaların hem de vatandaşların memnuniyet seviyesinin artmasını sağlar.

Ülke ekonomisine paydaş olduğu çeşitli sektörlerle birlikte büyük katma değer sağlayan sağlık turizmi, küresel turizm pazarından alınan payın artırılması için doğru stratejilerle yönlendirilmelidir. Stratejiler belirlenirken sağlık turizminde uygulanacak mevcut yol haritaları günümüz koşullarına uygun olacak şekilde revize edilmeli, pazar payı yüksek ülkeler örnek alınmalı ve özel sektör uluslararası piyasada rekabetçi duruma gelinceye kadar devlet tarafından sübvansede edilmelidir. Rekabetin had safhada olduğu sektörde dezavantaj olarak görünen mevzuat ve kanunlarda gerekli düzenlemeler zaman kaybetmeksizin yapılmalıdır. Hizmet kalitesi sadece mekân ya da donanımlara yatırım yapılarak değil; istihdam edilecek personelleri de yetkin hale getirerek sağlanmalıdır. Turizm sektöründe mevsim değişikliklerin sebep olduğu negatif etkinin, sağlık turizminin her mevsim yapılabilir oluşuyla azaltılabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ülke ekonomisine büyük katkı sağlayabilecek olan bu sektörün potansiyeli iyi değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- AKBULUT, G. (2010).“Türkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9 (1): ss. 35 – 54.
- AKLANOĞLU, E., Erdoğan, F. (2007). Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği. *e-journal of new world sciences academy* 3(1) ss:84-92
- ALTIN,U., Bektaş,g., Antep,z., İrbana,(2012),” Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı”, Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,3(3), 157-163.
- ANNETTE B, de Arellano R. (2007) *Patients without borders: the emergence of medical tourism*. International Journal of Health Services ,37(1):196
- ASLANOVA, K. (2013). “Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Sağlık Turizmi Hukuku”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 2 (3) ss. 129 – 145.
- AYDIN D. ,Yılmaz C.(2010): Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Sağlık Turizmi Birimi) Medikal Turizm Araştırması (Birinci Bölüm) Ankara, Ekim – Aralık 2010.
- AYDIN, D., Aypek, N., Aktepe, C., Şahbaz, P., ve Arslan, S. (2011). *Türkiye’de medikal turizm: Ankara.s.22*
- BARCA, M., Akdeve,E., Gedik ,İ. (2013), *Türkiye sağlık turizm sektörünün analizi ve strateji önerileri İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 64-92
- CONNEL, J. (2010). *Medical tourism*. Cambridge, USA :CABI North American Office
- COOK, Peta S. (2008) *What is health and medical tourism?* In: The annual conference of the Australian Sociological Association, 2 to 5 December 2008, The University of Melbourne, Victoria.

ÇILGINOĞLU, H. (2018). *Uluslararası sağlık turizminin ekonomik, hukuki ve idari yönden değerlendirilmesi: türkiye'deki hastaneler üzerinde örnekleme*. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Kastamonu

DALKIRAN Gülüm Burcu (2017), "Bir Sağlık Destinasyonu Olarak Trakya Bölgesi", *Social Sciences Resarch Journal, Cilt 6, Sayı 4*.

DEMİRER, E. (2010) *Türkiye'de medikal turizm ve geliştirilmesi* : Balıkesir

DENİZ Mehmet (2016), *Türkiye Sağlık Turizmi ve Seçilmiş Ülkelerle Karşılaştırılması*, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Yüksek Lisans Programı, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

GOTTRET, P., Schieber, G. (2006). *Health financing revisited*. The World Bank Publishing.

GÜLEÇ D.:(2011): *Sağlık Turizmi Kapsamında Antiaging (Sağlıklı Yaşlanma) Uygulamaları ve Yaşlı Bakımı: Türkiye Değerlendirmesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2011.

GÜLMEZ, Z. (2012). *Türkiye'de Ve Dünya'da Sağlık Turizmi Ve Çeşitleri: Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Mevcut Durumu Ve Bazı Ülkelerle Kıyaslanması*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağ.Kur.Yön.Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

HASANOV, A. (2018). *Sağlık Turizmi Kapsamındaki Medikal Turizmin Mevcut durumu, Potansiyeli Ve Geleceği: Türkiye'nin Medikal Turizm Değerlendirmesi* , İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yöneticiliği Programı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

Health Tourism An Overwiev:

http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/11561/12/12_chapter%204.pdf

Erişim Tarihi:14.03.2019

İLBAN, M. O., Akkılıç, M. E., Yılmaz, Ö. (2011). Termal Turizmde Tüketici Satın Alma Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Gönen Örneği. Öneri Dergisi 36.Sayı. ss.40

KAHRAMAN, N. (1978). Türkiye’de Sağlık Turizmi, Ankara.

KAYMAZ, Ç. (2018). 2010 Sonrasında Türkiye’de Sağlık Turizmi’nin Gelişimi

MONTESON, A.P., ve Singer J., (1992), Turn your SPA a in to Winner, The Cornell Hotel and Restaurant Quarterley, Vol. 33 (3), s.38-39.

OMAY G. , Cengiz E. (2013) *Health Tourism in Turkey: Opportunities and Threats*. Mediterranean Journal Of Social Sciences MCSER Publishing, Roma/İtalya,425

ÖKSÜZ E. , Malhan S. (2005) *Sağlığa Bağlı Yaşam Kalitesi Kalimetri* .Ankara: Başkent Üniversitesi

ÖZBEK, T., (1991), Dünyada ve Türkiye’de Termal Turizmin Önemi, Anatolia Turizm ve Çevre Dergisi, Yıl 2 (17-18), s.15-16.

ÖZTÜRK, Y. L. ve Yazıcıoğlu İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.

REİSMAN D. ,(2010). *Health Tourism:Social Welfare through international trade*. Massachusetts. Edward Elgar Publishing Limited

SAĞLIK BAKANLIĞI (2012), Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu

SAĞLIK BAKANLIĞI (2010), www.saglik.gov.tr,
<http://saglikturizmi.gov.tr/TR,183/ileri-yas-ve-engelli-turizmi.html>, (Erişim Tarihi: 14.12.2018)

- SMİTH J. , (2001) , *Health Tourism:An Overview By Kim Ross*.HSMAİ Marketing Review.
- ŞAHİN, İ.F. (2007). Sağlık Turizmi Açısından Erzin İçmeleri ve Çevresel Etkileri. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 21-23 Kasım, Çeşme-İzmir, 393-401
- TENGİLİMOĞLU D. (2005) Sağlık Turizmi: Tedavi Amaçlı Turizm Ve Termal Turizmde Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Hastane Dergisi*, Sayı 34
- TENGİLİMOĞLU, D., Sevin, H. D., & Ak, B. (2001). Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Termal Turizmin Geliştirilmesi. *IV. Ulusal Sağlık ve Hastane Yönetimi Sempozyumu*, 27-28.
- TOKER, B. and Yiğit, K.Y. (2015) 'Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya Örneği', *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 17, no. 2, pp. 235-257.
- TONTUŞ H.(2011) *Dünyada Sağlık Turizmi*. Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu. Ankara
- TUİK Turizm istatistikleri, 2019
- TURİZM BAKANLIĞI. (1993). Sağlık Turizmi ve Turizm Sağlığı, Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 1993-8.
- TURİZM BAKANLIĞI ,İnternet adresi: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11475/genel-tanimlar.html>. Erişim Tarihi: 14.01.2019
- TÜRKİYE SAKATLAR DERNEĞİ FAALİYETLERİ. *Türkiye Sakatlar Derneği Resmi İnternet Sitesi*. <http://www.tsd.org.tr/>. Erişim Tarihi: 14.02.2019
- TÜRKSOY, A., & Türksoy, S. S. (2010). “Termal Turizmin Geliştirilmesi Kapsamında Çeşme İlçesi Termal Kaynaklarının Değerlendirilmesi”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 10 (2): ss. 701 – 726.

TÜSİAD, Sağlık Çalışma Grubu. (2009). Türkiye İçin Yeni Bir Fırsat Penceresi: Tıp Turizmi Görüş Belgesi.

WORLD HEALTH ORGANİZATİON Resmi Sitesi <https://www.who.int/> Erişim Tarihi: 14.02.2019

YAP, J., Chen, S. ve Nones, N. (2008). *Medical tourism: the asian chapter*: Deloitte.